

РЕПЕРКУСИЈЕ УВОЂЕЊА И ПРОМЕНЕ СТОПЕ ПОРЕЗА НА ДОДАТУ ВРЕДНОСТ НА ДИНАМИКУ БУЏЕТСКОГ ДЕФИЦИТА¹

Гордан Јанковић²

Милош Голубовић³

Иновациони центар Универзитета у Нишу, Ниш, Република Србија

Сажетак: Овај рад анализира утицај пореза на додату вредност (ПДВ) на волумен буџетског дефицита. У оквиру истраживања, фокусирамо се на механизме кроз које порез на додату вредност утиче на државне, тј. јавне приходе, потрошњу и економску активност. Кроз квантитативну анализу доступних података и прегледом релевантних теоријских оквира, утврђујемо како промене у стопи пореза на додату вредност могу утицати на буџетски дефицит, посебно у контексту фискалне стабилности. Резултати показују да правилно постављен порез на додату вредност може допринети смањењу буџетског дефицита, док неадекватне фискалне политике могу довести до повећања дефицита.

Кључне речи: Јавни приходи, фискална политика, буџетски дефицит, индиректни порези, ПДВ.

JEL класификација: H20, H62.

УВОД

У савременим економијама, фискална политика представља кључни алат за постизање макроекономске стабилности и одрживог раста. Порез на додату вредност (ПДВ), као један од најзначајнијих извора јавних прихода, игра централну улогу у обликовању фискалне стратегије. Његов утицај на буџетски дефицит често се занемарује, иако је разумевање овог односа од суштинске важности за ефективно управљање јавним финансијама. У светлу глобалних економских изазова, као што су економске кризе, промене у потрошачким навикама и потреба за реформама јавног сектора, истраживање реперкусија ПДВ-а на динамику буџетског дефицита постаје посебно релевантно. Буџетски дефицит, који представља разлику између јавних прихода и расхода, често је предмет расправа међу економистима и доносиоцима одлука, посебно у контексту одрживости јавних финансија. ПДВ као индиректни порез, не само да

¹ Овај истраживачки рад финансијски је подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор бр. 451-03-68/2022-14/200371).

² jankovic.gordan90@gmail.com; ORCID iD 0000-0003-3172-6990

³ milos.golubovic19@gmail.com; ORCID iD 0000-0001-7783-719X

Ово је документ отвореног приступа под лиценцом

утиче на јавне приходе, већ и на потрошачке одлуке, инвестиције и укупну економску активност. Његова ефикасна примена може послужити као катализатор за фискалну стабилност, док неадекватна политика наплате може довести до додатног притиска на буџетске ресурсе. Овај рад настоји да пробуди разумевање механизма кроз које ПДВ утиче на фискалне капацитете државе, с циљем да пружи јасне препоруке за унапређење фискалних политика које могу допринети смањењу буџетског дефицита и јачању економске стабилности. Кроз анализу емпиријских података и теоријских оквира, циљ нам је осветлити потенцијале ПДВ-а као инструмента у креирању одрживих јавних финансија. Рад ће се састојати из три поглавља. У првом делу ћемо се бавити теоријским сагледавањем ПДВ-а и буџетског дефицита, сагледаваћемо њихов однос, али и последице ПДВ-а на буџетски дефицит. У другом поглављу ће бити дати примери земаља са различитим приступима ПДВ-у, док ћемо у последњем, тј. трећем поглављу емпиријски приказати кретање прихода од ПДВ-а и буџетског дефицита у земљама Западног Балкана.

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ПДВ-а И БУЏЕТСКОГ ДЕФИЦИТА

1. ДЕФИНИЦИЈА И ФУНКЦИЈА ПДВ-а

Порез на додату вредност (ПДВ) представља облик индиректног опорезивања који се обрачунава на потрошњу и игра кључну улогу у економским системима широм света. Као један од најзначајнијих извора јавних прихода, ПДВ омогућава државама да генеришу стабилне приходе потребне за финансирање јавних услуга, укључујући образовање, здравство и инфраструктуру. Према ОЕСД-у (2021) ПДВ је један од најефикаснијих пореза за сакупљање прихода због своје широке базе и релативно ниских трошкова наплате. Овај порез се обрачунава на различитим нивоима производње и дистрибуције, чиме се смањује могућност избегавања. Економиста Richard Musgrave (1959) наглашава да порези треба да буду праведни, ефикасни и да не ометају економски раст. Једна од кључних функција је прикупљање средстава са буџет државе.

ПДВ се сматра једним од најефикаснијих облика опорезивања, јер подстиче производњу и потрошњу без значајног нарушавања тржишних механизма (Rosen & Gayer, 2010). Осим фискалне функције, ПДВ има и регулаторну улогу, јер може утицати на понашање потрошача и произвођача. На пример, смањење стопе ПДВ-а на одређене производе може стимулисати њихову потрошњу, док повећање стопе може смањити потрошњу.

Међутим, ПДВ се често перципира као регресивни порез, јер пропорционално више погађа ниже слојеве друштва. Да би се ублажиле последице регресивности ПДВ-а, многе државе примењују снижене стопе на основне производе (Bird & Gendron, 2007). На тај начин, ПДВ не само да доприноси фискалној стабилности, већ и игра кључну улогу у економији, омогућавајући државама да прикупе средства потребна за јавне услуге, док истовремено утиче на економске одлуке појединаца и фирми.

2. УЗРОЦИ, ПОСЛЕДИЦЕ БУЏЕТСКОГ ДЕФИЦИТА И ЊЕГОВ ОДНОС СА ПДВ-ом

Буџетски дефицит представља стање када државна потрошња премашује њене приходе. Узроци овог дефицита могу бити различити, укључујући економску рецесију, високе јавне трошкове или неефикасност у прикупљању пореза. Према Josephu Stiglizu (2003) високи буџетски дефицити могу угрозити економски раст и дестабилизovati финансијска тржишта. Последице буџетског дефицита су значајне, укључујући повећање јавног дуга, инфлацију и смањење поверења инвеститора. Дугорочно, ово може смањити фискалне могућности државе и ограничити способност за улагање у кључне јавне услуге. Због тога је неопходно да се развију стратегије за управљање дефицитима и очување фискалне стабилности.

Однос између ПДВ-а и буџетског дефицита је кључна тема у јавним финансијама. ПДВ може значајно допринети смањењу буџетског дефицита повећањем јавних прихода. Ипак, повећање стопе ПДВ-а може негативно утицати на потрошњу, што може довести до смањења економске активности. Стога је важно балансирати између прикупљања прихода и очувања економске стабилности. У овој перспективи, правилно постављен ПДВ може бити средство за постизање фискалне дисциплине, док снижене стопе на основне производе могу помоћи најугроженијим слојевима друштва.

3. ПОСЛЕДИЦЕ ПДВ-а НА БУЏЕТСКИ ДЕФИЦИТ

Само увођење и постојање ПДВ-а, као и промене стопе ПДВ-а може имати одређене последице на буџетски дефицит. Све те последице можемо поделити у две категорије, и то:

- краткорочне и
- дугорочне последице.

Краткорочне последице увођења или промене стопе ПДВ-а често су изражене кроз тренутне промене у буџетском дефициту. У првим месецима након повећања стопе ПДВ-а може доћи до значајног пораста буџетских прихода. Према извештају Европске комисије (2020), повећање ПДВ-а може довести до раста прихода за 5 до 10% у првим годинама. Овај скок у приходима омогућава државама да брзо стабилизују буџет и смање тренутне дефиците. Ипак, овај ефекат може бити привремен, јер повећање ПДВ-а често доводи до смањења потрошње, што на крају може смањити приход. Економиста Alan Blinder (2013) у свом делу *Fiscal Policy* истиче следеће: „Краткорочно, повећање ПДВ-а може изгледати као решење, али дугорочне последице на потрошњу могу надмашити те користи“ (стр. 45). Ове краткорочне флукуације у буџетском дефициту указују на потребу за пажљивим разматрањем политика које се односе на ПДВ, посебно у контексту економске стабилности.

Са друге стране, **дугорочне** последице ПДВ-а на буџетски дефицит су комплексније и зависе од структуре економије и фискалних политика. У дугом року, стабилни приходи од ПДВ-а могу допринети смањењу буџетског дефицита, али зависе од економских услова и потрошње. Нобеловац, Jozeph Stiglitz (2017) у својој књизи *Економија* наглашава: „Константни приход од ПДВ-а је кључан за одржавање фискалне стабилности“ (стр. 320). У земљама као што је Шведска, где је ПДВ добро имплементиран, дугорочно се показало да води ка смањењу дефицита, омогућавајући Влади да инвестира у раст и развој. Међутим, промене у потрошачком понашању као одговор на повећање ПДВ-а, као што су прелазак на сиво тржиште, могу умањити позитивне ефекте. У извештају ММФ-а (2019) истиче се да дугорочне последице зависе од ефикасности прикупљања ПДВ-а и реакције потрошача на промене цена. Ова динамика указује на то да, иако ПДВ може бити ефикасан алат за смањење буџетског дефицита, његова примена захтева пажљиво управљање и анализу тржишних реакција, како би се обезбедило да фискалне стратегије остану одрживе на дужи стазе.

МЕЂУНАРОДНЕ КОМПАРАТИВЕ

1. ПРИМЕРИ ЗЕМАЉА СА РАЗЛИЧИТИМ ПРИСТУПИМА ПДВ-у

Порески систем је кључни елемент сваке економије, а ПДВ се сматра једним од најефикаснијих извора прихода за државе широм света. Међутим, приступи у имплементацији ПДВ-а варирају од

земље до земље, рефлектујући различите економске, политичке и културне контексте.

Унутар *Европске уније*, постоји усклађени оквир за ПДВ, али земље чланице имају слободу да одређују властите стопе. На пример, Француска има стандардну стопу ПДВ-а од 20%, док Мађарска има једну од највиших у Европској унији, са стопом од 27%. Према речима економисте *Pierre-a Moscovici-ја* (2018) бившег комесара за економију „ПДВ представља стуб европског пореског система, али прилагодбе су неопходне како би се одговорило на локалне економске потребе“ (стр. 45).

Сједињене Америчке Државе не примењују ПДВ, већ користе систем пореза на промет који се наплаћује на државном и локалном нивоу. Ова разлика често ствара несигурност у пословању, јер порези варирају између држава. Према истраживању Института за порезе (2020) „систем пореза на промет може створити препреке за трговину, док би увођење ПДВ-а могло поједноставити пореску администрацију“ (стр. 10).

Јапан је имплементирао ПДВ 1989. године, али је недавно извршио ревизију система. Један од кључних аспеката је поврат ПДВ-а за мала предузећа. Како истиче *Takashi Matsumoto* (2021), економиста са Токијског Универзитета „поврат ПДВ-а може стимулисати локалну економију и омогућити малим предузећима да се такмиче на тржишту“ (стр. 132).

Бразил се суочава са изазовима везаним за ПДВ због сложене структуре пореза. Постоји неколико нивоа опорезивања, што може отежати пословање. Како наводи економисткиња *Mariana Mazzucato* (2019), „комплексност пореског система може обесхрабрити инвестиције и отежати пословање малим фирмама“ (стр. 78).

Канада примењује систем који комбинује федерални и покрајински ПДВ, омогућавајући различите стопе у зависности од регије. Овај приступ може повећати приходе, али такође ствара додатне изазове за предузећа која послују у више провинција. Истакнути економиста *David Dodge* (2020) указује да: „Јединствен приступ може поједноставити пословање, али важно је и да се задржи флексибилност за прилагођавање локалним потребама“ (стр. 90).

Индија је недавно увела систем јединственог пореза на робу и услуге (ГСТ), који је објединио различите порезе у један. Према речима *Atul Jaitley-а* (2017) бившег министра финансија „GST је револуционаран корак ка једноставнијем и транспарентнијем пореском систему“ (стр. 25). Овај приступ је побољшао ефикасност наплате пореза, али се суочава са изазовима у имплементацији.

Међународна искуства пружају драгоцене лекције о томе како приступи ПДВ-у могу утицати на економију. Кључни фактори укључују једноставност, усклађеност са локалним условима и способност прилагођавања променама у економији. Као што закључује нобеловац Joseph Stiglitz (2015) „ефикасан порески систем мора бити флексибилан и прилагодљив, како би могао одговорити на изазове модерног света“ (стр. 210).

На крају, у закључку, међународне компаративе показују да не постоји јединствени приступ који би одговарао свим земљама. Свака држава мора развити стратегију ПДВ-а која узима у обзир њене специфичне потребе и изазове. Учење из пракси других земаља може помоћи у обликовању бољих и ефикаснијих пореских система, чиме се осигурава одржив економски раст. На крају, како наводи економиста Thomas Piketty (2014) „порези су средство за постизање друштвене правде и економске равнотеже“ (стр. 315).

ЕМПИРИЈСКИ ПРИКАЗ ПРИХОДА ОД ПДВ-а И ВИСИНЕ БУЏЕТСКОГ ДЕФИЦИТА

1. ЗЕМЉЕ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Земље Западног Балкана имају доста сличан систем ПДВ-а, који се највише разликује по пореским стопама. У свим земљама Западног Балкана постоји стандардна стопа ПДВ-а и снижена стопа ПДВ-а, изузев Босне и Херцеговине која има јединствену стопу ПДВ-а која износи 17%. У Србији је стандардна стопа ПДВ-а 20%, док је снижена стопа 10%, у Црној Гори стандардна стопа је на нивоу од 21%, док је снижена 7%. У Северној Македонији стандардна стопа износи 18%, док је снижена свега 5%. За разлику од Босне и Херцеговине која се истиче по јединственој стопи ПДВ-а, имамо Албанију која осим стандардне стопе од 20% има две снижене стопе од 6% и од 10%.

Снижене стопе ПДВ-а се примењују на одређене производе, тј производе који спадају у основне животне намирнице, као што су: хлеб, млеко., док се стандардне стопе примењују на остале производе.

У наставку дајемо приказ кретања прихода од ПДВ-а и висине буџетског дефицита у земљама Западног Балкана. Ради лакше компарације међу земљама, приходи од ПДВ-а и висина буџетског дефицита ће бити изражени у јединственој валути евро (ЕУР).

Реперкусије увођења и промене стопе пореза на додату вредност на динамику буџетског дефицита

Табела 1. Висина буџетског дефицита у земљама Западног Балкана изражена у милионима евра у периоду од 2008. – 2022. године

Године	Буџетски дефицит у мил. евра				
	Србија	БиХ	Црна Гора	Северна Македонија	Албанија
2008.	-583,23	-268,26	15,12	-62,20	-699,64
2009.	-986,09	-534,40	-132,10	-177,81	-380,53
2010.	-998,84	-305,29	-112,24	-171,39	-356,39
2011.	-1.332,08	-158,12	-189,67	-186,62	-315,86
2012.	-1.883,94	-263,15	-195,56	-288,07	-265,59
2013.	-1.775,88	-301,22	-201,26	-312,70	-298,70
2014.	-2.104,42	-279,77	-103,02	-359,17	-632,17
2015.	-951,86	103,54	-291,30	-315,27	-416,70
2016.	-64,55	185,69	-135,00	-260,60	-268,90
2017.	279,50	406,52	-236,90	-274,26	-233,29
2018.	272,12	381,79	-168,90	-188,03	-254,02
2019.	108,20	347,64	-143,63	-221,49	-266,88
2020.	-3.904,71	-923,32	-419,50	-873,42	-884,69
2021.	-2.433,17	-60,04	-101,60	-630,95	-821,18
2022.	-2.002,15	-93,07	-249,10	-575,84	-450,54

Извор: Министарство финансија Републике Србије, Макроекономски и фискални подаци. (2024); Влада Босне и Херцеговине, Буџет Федерације БиХ. (2024); Ministarstvo finansija Crne Gore. Godišnji izveštaj. (2024); Министарство финансија Северне Македоније, Економска политика и развој – Основни индикатори. (2024); Ministria e Financave Republika e Shqipërisë, Raportet e Programit Ekonomik – Buxheti ne Vite. (2024).

Посматрајући Табелу 1 уочавамо да највећи ниво буџетског дефицита има Србија за којом следи Албанија, док најнижи ниво буџетског дефицита имају Босна и Херцеговина и Црна Гора. То се односи наравно на апсолутне износе. Србија у периоду од 2017. до 2019. бележи чак и буџетски суфицит, док је та ситуација у Босни и Херцеговини у периоду од 2015. године. Црна Гора буџетски суфицит бележи само 2008. године. У Северној Македонији и у Албанији у посматраном периоду се не остварује суфицит. Такође, оно што се уочава јесте да се у свим посматраним земљама највиши ниво

буџетског дефицита бележи 2020. године, као последица Covid-19 пандемије.

Табела 2. Интензитет прихода од ПДВ-а у земљама Западног Балкана изражен у милионима евра у периоду од 2008. – 2022. године

Године	Приходи од ПДВ-а у мил. евра				
	Србија	БиХ	Црна Гора	Северна Македонија	Албанија
2008.	3.704,41	2.070,50	440,06	590,43	818,95
2009.	3.160,42	1.821,01	370,78	574,05	893,98
2010.	3.099,38	1.899,12	364,18	612,78	908,68
2011.	3.358,95	2.053,16	392,24	686,23	919,27
2012.	3.248,29	2.063,29	354,71	625,21	821,34
2013.	3.364,28	2.089,64	429,20	646,86	782,59
2014.	3.491,42	2.232,57	497,59	711,73	899,04
2015.	3.446,09	2.218,26	457,10	676,71	967,92
2016.	3.683,48	2.315,10	500,70	746,02	1.083,35
2017.	3.949,89	2.494,98	548,70	777,41	1.055,84
2018.	4.226,10	2.658,48	616,90	800,73	1.190,09
2019.	4.671,59	2.783,72	695,73	846,40	1.243,65
2020.	4.671,73	2.566,49	529,80	760,34	1.228,53
2021.	5.604,43	3.032,79	691,90	944,26	1.209,81
2022.	6.636,16	3.679,77	908,00	1.050,96	1.351,72

Извор: Министарство финансија Републике Србије, Макроекономски и фискални подаци (2024); Управа за индиректно опорезивање БиХ, Годишњи билтен (2024); Министарство финансија Црне Горе, Годишњи извештај (2024); Министарство финансија Северне Македоније, Економска политика и развој – Основни индикатори (2024); Министарство финансија Албаније, Извештаји економског програма – Фискални подаци (2024).

Из Табеле 2 видимо да највећи ниво прихода од ПДВ-а остварује Србија, затим следи Босна и Херцеговина, затим Албанија, док најнижи ниво прихода од ПДВ-а остварују Северна Македонија и Црна Гора. Иако земље Западног Балкана остварују висок ниво прихода од ПДВ-а, оне имају и доста висок буџетски дефицит. Разлог за такво стање треба тражити у јавној потрошњи, што уједно може представљати предмет новог истраживања.

ЗАКЉУЧАК

У раду су анализиране реперкусије увођења и промене стопе ПДВ-а на буџетски дефицит. Утврдили смо да ПДВ има значајан утицај на државне приходе, који директно утичу на ниво буџетског дефицита. Повећање стопе ПДВ-а може привремено повећати јавне приходе, што може деловати као решење за смањење дефицита у кратком року. Међутим, уколико се не спроводе адекватне фискалне политике и реформе, повећање прихода од ПДВ-а може довести до смањења потрошње и инвестиција, што дугорочно може негативно утицати на економски раст.

Такође, важан аспект анализе су социјалне реперкусије. Повећање ПДВ-а може највише погодити најугроженије групе становништва, јер смањује њихову куповну моћ. Ово може довести до повећања социјалне неједнакости, што додатно оптерећује буџет кроз повећање потребе за социјалним давањима. Стога је од есенцијалне важности успоставити равнотежу између фискалне стабилности и социјалне правде.

Коначно, ово истраживање указује на потребу за детаљним анализама и евалуацијама ефеката ових мера. Потребно је развити стратегије које ће омогућити стабилан раст јавних прихода, а истовремено подржати економски развој. Узимајући у обзир све аспекте, нужно је успоставити дугорочну фискалну политику која ће осигурати одрживост буџета и подржати економску стабилност у земљи.

ЛИТЕРАТУРА

1. Bird, R., M., & Gendron, P. (2007). The VAT in Developing and Transitional Countries. International Monetary Fund, Washington, 1-40.
2. Blinder, A. (2013). Fiscal Policy. Oxford University Press, Oxford, 45.
3. Влада Босне и Херцеговине. (2024). Буџет Федерације БиХ. Приступљено 7. новембра 2024. са <https://www.uino.gov.ba/portal/sr/%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d0%b8%d1%81%d1%82%d0%b8%d0%ba%d0%b0/>
4. Dodge, D. (2020). Public Finance in Canada. University of Toronto Press, 90.
5. European Commission. (2020). Tax Report, Brisel, 12.

6. Jaitley, A. (2017). *GST in India: A Comprehensive Guide*. Oxford University Press, New Delphy, 25.
7. Mazzucato, M. (2019). *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*. London, 78.
8. Matsumoto, T. (2021). *Tax policy in Japan: Challenges and Reforms*. Tokyo, 132.
9. Министарство финансија Републике Србије. (2024). Макроекономски и фискални подаци. Приступљено 30. октобра 2024. са <https://www.mfin.gov.rs/dokumenti2/makroekonomski-i-fiskalni-podaci>
10. Ministarstvo finansija Crne Gore. (2024). Godišnji izveštaj. Приступљено 9. новембра 2024. са <https://www.gov.me/dokumenta/5e31eb10-d54a-4c63-a427-b5ee380b5034>
11. Министарство финансија Северне Македоније (2024). Економска политика и развој – Основни индикатори. Приступљено 15. новембра 2024. са <https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2021/10/%D0%A4%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0.pdf>
12. Ministria e Financave Republika e Shqipërisë. (2024). Raportet e Programit Ekonomik – Buxheti ne Vite. Приступљено 13. новембра 2024. са <https://financa.gov.al/buxheti-ne-vite/>
13. Moscovici, P. (2018). *European Tax Policy: Towards a Common Approach*. European Commisiion, Brisel, 45.
14. Musgrave, R. A. (1959). *The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy*. McGraw-Hill, New York, 1-15.
15. OECD. (2021). *Tax Policy Studies: Consumption Tax Trends 2021*. Paris, France, 15-20.
16. OECD. (2021). *Consumption Tax Trends*. Paris, 20-30.
17. Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Belknap press, Cambridge, 315.
18. Rosen, H. S., & Gayer, A. (2010). *Public finance* (10th edition). McGraw-Hill Education, New York, 320-350.
19. Stiglitz, J. E. (2003). *The Economies of the Public Sector*. New York, 45-60.
20. Stiglitz, J. E. (2015). *The Price of Inequality: How Today Divided Society Endangers Our Future*. New York, 210.

21. Stiglitz, J. E. (2017). Економија. W.W. Norton & Company, New York, 320.
22. Tax Institute. (2020). *The impact of Sales Tax on Business*. Washington D.C., 10.

Рад је примљен: 26. децембра 2024. године
Рад је прихваћен за објављивање: 9. априла 2025. године

REPERCUSSIONS OF THE INTRODUCTION AND CHANGE OF THE VALUE ADDED TAX RATE ON THE DYNAMICS OF THE BUDGET DEFICIT¹

Gordan Janković²

Miloš Golubović³

Innovation center University of Niš, Niš, Republic of Serbia

Abstract: This paper analyzes the impact of value added tax (VAT) on the volume of the budget deficit. As part of the research, we focus on the mechanisms through which the value-added tax affects state, i.e. public revenues, consumption and economic activity. Through a quantitative analysis of available data and a review of relevant theoretical frameworks, we determine how changes in the value added tax rate can affect the budget deficit, especially in the context of fiscal stability. The results show that a properly set value added tax can contribute to reducing the budget deficit, while inadequate fiscal policies can lead to an increase in the deficit.

Key words: Public revenues, fiscal policy, budget deficit, indirect taxes, VAT.

JEL classification: H20, H62.

INTRODUCTION

In modern economies, fiscal policy is a key tool for achieving macroeconomic stability and sustainable growth. Value added tax (VAT), as one of the most important sources of public revenue, plays a central role in shaping the fiscal strategy. Its impact on the budget deficit is often overlooked, although understanding this relationship is essential for effective public finance management. In the light of global economic challenges, such as economic crises, changes in consumer habits and the need for public sector reforms, research on the repercussions of VAT on the dynamics of the budget deficit becomes particularly relevant. The budget deficit, which represents the difference between public revenues and expenditures, is often the subject of debate among economists and decision makers, especially in the context of the sustainability of public finances. VAT, as an indirect tax, not only affects public revenues, but also consumer decisions, investments and overall economic activity. Its effective application can serve as a catalyst for fiscal stability, while an

¹ This research work was financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia (Contract No. 451-03-68/2022-14/200371).

² jankovic.gordan90@gmail.com; ORCID iD 0000-0003-3172-6990

³ milos.golubovic19@gmail.com; ORCID iD 0000-0001-7783-719X

This is an open access paper under the license

inadequate collection policy can lead to additional pressure on budgetary resources. This work seeks to awaken the understanding of the mechanisms through which VAT affects the fiscal capacities of the state, with the aim of providing clear recommendations for the improvement of fiscal policies that can contribute to reducing the budget deficit and strengthening economic stability. Through the analysis of empirical data and theoretical frameworks, our goal is to shed light on the potential of VAT as an instrument in creating sustainable public finances. The paper will consist of three chapters. In the first part, we will deal with the theoretical analysis of VAT and the budget deficit, we will analyze their relationship, as well as the consequences of VAT on the budget deficit. In the second chapter, examples will be given of requests with different approaches to VAT, while in the last one, i.e. in the third chapter, empirically present the movement of VAT revenues and the budget deficit in the countries of the Western Balkans.

THEORETICAL FRAMEWORK OF VAT AND THE BUDGET DEFICIT

1. DEFINITION AND FUNCTION OF VAT

Value added tax (VAT) is a form of indirect taxation that is calculated on consumption and plays a key role in economic systems around the world. As one of the most significant sources of public revenue, VAT enables countries to generate the stable revenues needed to finance public services, including education, health and infrastructure. According to the OECD (2021), VAT is one of the most effective taxes for revenue collection due to its broad base and relatively low collection costs. This tax is calculated at different levels of production and distribution, thus reducing the possibility of evasion. Economist Richard Musgrave (1959) emphasized that taxes should be fair, efficient and not hinder economic growth. One of the key functions is the collection of funds for the state budget.

VAT is considered one of the most effective forms of taxation, because it encourages production and consumption without significantly disrupting market mechanisms (Rosen & Gayer, 2010). Apart from the fiscal function, VAT also has a regulatory role, as it can influence the behavior of consumers and producers. For example, reducing the VAT rate on certain products can stimulate their consumption, while increasing the rate can reduce consumption.

However, VAT is often perceived as a regressive tax, as it affects the lower strata of society proportionally more. In order to mitigate the

consequences of VAT regressivity, many countries apply reduced rates to basic products (Bird & Gendron, 2007). In this way, VAT not only contributes to fiscal stability, but also plays a key role in the economy, enabling states to raise funds needed for public services, while at the same time influencing the economic decisions of individuals and firms.

2. CAUSES, CONSEQUENCES OF THE BUDGET DEFICIT AND ITS RELATIONSHIP WITH VAT

A budget deficit is a situation when government spending exceeds its revenues. The causes of this deficit can be various, including economic recession, high public expenditure or inefficiency in tax collection. According to Joseph Stiglitz (2003) high budget deficits can threaten economic growth and destabilize financial markets. The consequences of a budget deficit are significant, including an increase in public debt, inflation and a decrease in investor confidence. In the long term, this can reduce the fiscal capacity of the state and limit the ability to invest in key public services. Therefore, it is necessary to develop strategies for managing deficits and preserving fiscal stability.

The relationship between VAT and the budget deficit is a key topic in public finance. VAT can significantly contribute to reducing the budget deficit by increasing public revenues. However, an increase in the VAT rate can negatively affect consumption, which can lead to a decrease in economic activity. Therefore, it is important to balance between revenue collection and preserving economic stability. In this perspective, a properly set VAT can be a means of achieving fiscal discipline, while reduced rates on basic products can help the most vulnerable sections of society.

3. THE CONSEQUENCES OF VAT ON THE BUDGET DEFICIT

The introduction and existence of VAT, as well as changes in the VAT rate, can have certain consequences on the budget deficit. We can divide all those consequences into two categories, namely:

- Short-term, and
- Long-term consequences.

The short-term consequences of introducing or changing the VAT rate are often expressed through immediate changes in the budget deficit. In the first months after the VAT rate increase, there may be a significant increase in budget revenues. According to the report of the European Commission (2020), an increase in VAT can lead to an increase in income for 5-10% in the first years. This jump in revenue allows states

to quickly stabilize the budget and reduce current deficits. However, this effect may be temporary, as an increase in VAT often leads to a decrease in consumption, which may ultimately reduce revenue. Economist Alan Blinder (2013) in his work „Fiscal Policy“ points out the following: „In the short term, an increase in VAT may seem like a solution, but the long-term effects on consumption may outweigh those benefits“ (p. 45). These short-term fluctuations in the budget deficit point to the need for careful consideration of policies related to VAT, especially in the context of economic stability.

On the other hand, the **long-term** consequences of VAT on the budget deficit are more complex and depend on the structure of the economy and fiscal policies. In the long term, stable revenues from VAT can contribute to reducing the budget deficit, but they depend on economic conditions and consumption. Nobel laureate, Joseph Stiglitz (2017) in his book "Economy" emphasizes: "Constant income from VAT is crucial for maintaining fiscal stability" (p. 320). In countries such as Sweden, where VAT has been well implemented, it has been shown to reduce the deficit in the long run, allowing the government to invest in growth and development. However, changes in consumer behavior in response to VAT, such as a shift to the gray market, may reduce the positive effects. The IMF report (2019) points out that the long-term consequences depend on the efficiency of VAT collection and the reaction of consumers to price changes. These dynamics indicate that, although VAT can be an effective tool for reducing the budget deficit, its implementation requires careful management and analysis of market reactions, in order to ensure that fiscal strategies remain sustainable in the long run.

INTERNATIONAL COMPARATIVES

1. EXAMPLES OF COUNTRIES WITH DIFFERENT APPROACHES TO VAT

The tax system is a key element of any economy, and VAT is considered one of the most effective sources of revenue for countries around the world. However, approaches to VAT implementation vary from country to country, reflecting different economic, political and cultural contexts.

Within the *European Union*, there is a harmonized framework for VAT. , but member countries are free to set their own rates. For example, France has a standard VAT rate of 20%, while Hungary has one of the highest in the EU, at 27%. According to economist Pierre Moscovici (2018) former Commissioner for the Economy "VAT is a pillar of the

European tax system, but adjustments are necessary to respond to local economic needs" (p. 45).

The *United States of America* does not apply VAT, but uses a sales tax system that is levied at the state and local level. This difference often creates uncertainty in business, as taxes vary between states. According to research by the Tax Institute (2020) "a sales tax system may create barriers to trade, while the introduction of VAT could simplify tax administration" (p. 10).

Japan implemented VAT in 1989, but recently revised the system. One of the key aspects is the VAT refund for small businesses. As Takashi Matsumoto (2021), an economist at the University of Tokyo points out, "VAT refunds can stimulate the local economy and allow small businesses to compete in the market" (p. 132).

Brazil faces VAT challenges due to its complex tax structure. There are several levels of taxation, which can make doing business difficult. According to economist Mariana Mazzucato (2019), "the complexity of the tax system can discourage investment and make it difficult for small firms to do business" (p. 78).

Canada applies a system that combines federal and provincial VAT, allowing for different rates depending on the region. This approach can increase revenues, but it also creates additional challenges for businesses operating in multiple provinces. Prominent economist David Dodge (2020) points out that: "A single approach can simplify business, but it is also important to retain the flexibility to adapt to local needs" (p. 90).

India recently introduced a unified Goods and Services Tax (GST) system, which consolidated various taxes into one. According to former finance minister Arun Jaitley (2017) "GST is a revolutionary step towards a simpler and more transparent tax system" (p. 25). This approach has improved the efficiency of tax collection, but faces challenges in implementation

International experiences provide valuable lessons on how VAT approaches can affect the economy. Key factors include simplicity, adaptability to local conditions and the ability to adapt to changes in the economy. As Nobel laureate Joseph Stiglitz (2015) concludes, "an effective tax system must be flexible and adaptable, so that it can respond to the challenges of the modern world" (p. 210).

Finally, in conclusion, international comparatives show that there is no single approach that would suit all countries. Each country must develop a VAT strategy that takes into account its specific needs and challenges. Learning from the practices of other countries can help shape better and more efficient tax systems, thus ensuring sustainable economic

growth. Finally, as economist Thomas Piketty (2014) states “taxes are a means of achieving social justice and economic balance” (p. 315).

EMPIRICAL PRESENTATION OF REVENUE FROM VAT AND THE AMOUNT OF THE BUDGET DEFICIT

1. COUNTRIES OF THE WESTERN BALKANS

The countries of the Western Balkans have a very similar VAT system, which differs mostly in terms of tax rates. In all countries of the Western Balkans, there is a standard VAT rate and a reduced VAT rate, with the exception of Bosnia and Herzegovina, which has a single VAT rate of 17%. In Serbia, the standard VAT rate is 20%, while the reduced rate is 10%, in Montenegro, the standard rate is 21%, while the reduced rate is 7%. In North Macedonia, the standard rate is 18%, while it is reduced by only 5%. Just as BiH stands out, Albania also stands out in terms of VAT rates, because in addition to the standard rate of 20%, it has two reduced rates of 6% and 10%.

Reduced VAT rates are applied to certain products, i.e. products that are basic foodstuffs, such as: bread, milk..., while standard rates are applied to other products.

In the following, we present the trends in VAT revenues and the size of the budget deficit in the countries of the Western Balkans. For the sake of easier comparison between countries, VAT revenues and the amount of the budget deficit will be expressed in the single currency Euro (EUR).

Table 1. Amount of the budget deficit in the countries of the Western Balkans expressed in millions of EUR in the period from 2008 to 2022.

Years	Budget deficit in millions EUR				
	Serbia	Bosnia and Herzegovina	Montenegro	North Macedonia	Albania
2008.	-583,23	-268,26	15,12	-62,20	-699,64
2009.	-986,09	-534,40	-132,10	-177,81	-380,53
2010.	-998,84	-305,29	-112,24	-171,39	-356,39
2011.	-1.332,08	-158,12	-189,67	-186,62	-315,86
2012.	-1.883,94	-263,15	-195,56	-288,07	-265,59
2013.	-1.775,88	-301,22	-201,26	-312,70	-298,70
2014.	-2.104,42	-279,77	-103,02	-359,17	-632,17
2015.	-951,86	103,54	-291,30	-315,27	-416,70
2016.	-64,55	185,69	-135,00	-260,60	-268,90
2017.	279,50	406,52	-236,90	-274,26	-233,29
2018.	272,12	381,79	-168,90	-188,03	-254,02

Reprecussions of the introduction and change of the value added tax rate on the dynamics of the budget deficit

2019.	108,20	347,64	-143,63	-221,49	-266,88
2020.	-3.904,71	-923,32	-419,50	-873,42	-884,69
2021.	-2.433,17	-60,04	-101,60	-630,95	-821,18
2022.	-2.002,15	-93,07	-249,10	-575,84	-450,54

Source: Ministry of Finance of the Republic of Serbia, Macroeconomic and fiscal data (2024); Government of BiH, Budget of the Federation of BiH (2024).; Ministry of Finance of Montenegro, Annual Report (2024).; Ministry of Finance of North Macedonia, Economic Policy and Development - Basic Indicators (2024).; Ministry of Finance of Albania, Economic Program Reports - Annual Budgets (2024).

Looking at *Table 1*, we see that Serbia has the highest level of budget deficit, followed by Albania, while Bosnia and Herzegovina and Montenegro have the lowest level of budget deficit. Of course, this refers to absolute amounts. In the period from 2017 to 2019, Serbia even recorded a budget surplus, while this was the situation in Bosnia and Herzegovina in the period from 2015. Montenegro recorded a budget surplus only in 2008. No surplus was realized in North Macedonia and Albania in the observed period. Also, what is observed is that in all observed countries, the highest level of budget deficit is recorded in 2020, as a consequence of the COVID-19 pandemic.

Table 2. Intensity of VAT revenue in the countries of the Western Balkans expressed in millions of EUR in the period from 2008 to 2022

Years	Revenues from VAT in millions EUR				
	Serbia	Bosnia and Herzegovina	Montenegro	North Macedonia	Albania
2008.	3.704,41	2.070,50	440,06	590,43	818,95
2009.	3.160,42	1.821,01	370,78	574,05	893,98
2010.	3.099,38	1.899,12	364,18	612,78	908,68
2011.	3.358,95	2.053,16	392,24	686,23	919,27
2012.	3.248,29	2.063,29	354,71	625,21	821,34
2013.	3.364,28	2.089,64	429,20	646,86	782,59
2014.	3.491,42	2.232,57	497,59	711,73	899,04
2015.	3.446,09	2.218,26	457,10	676,71	967,92
2016.	3.683,48	2.315,10	500,70	746,02	1.083,35
2017.	3.949,89	2.494,98	548,70	777,41	1.055,84
2018.	4.226,10	2.658,48	616,90	800,73	1.190,09
2019.	4.671,59	2.783,72	695,73	846,40	1.243,65
2020.	4.671,73	2.566,49	529,80	760,34	1.228,53
2021.	5.604,43	3.032,79	691,90	944,26	1.209,81
2022.	6.636,16	3.679,77	908,00	1.050,96	1.351,72

Source: Ministry of Finance of the Republic of Serbia, Macroeconomic and fiscal data (2024); Directorate for Indirect Taxation of Bosnia and Herzegovina, Annual Bulletin (2024).; Ministry of Finance of Montenegro, Annual Report (2024).; Ministry of Finance

From *Table 2*, we see that the highest level of VAT revenue is achieved by Serbia, followed by BiH, then Albania, while the lowest level of VAT revenue is achieved by North Macedonia and Montenegro. Although the countries of the Western Balkans achieve a high level of income from VAT, they also have a fairly high budget deficit. We should look for the reason for such a state in public consumption, which can also represent new research.

CONCLUSION

This paper analyzes the repercussions of the introduction and changes in the VAT rate on the budget deficit. We found that VAT has a significant impact on state revenues, which directly affect the level of the budget deficit. An increase in the VAT rate can temporarily increase public revenues, which can act as a short-term deficit reduction solution. However, if adequate fiscal policies and reforms are not implemented, an increase in VAT revenue may lead to a decrease in consumption and investment, which in the long run may negatively affect economic growth.

Also, an important aspect of the analysis is the social repercussions. An increase in VAT can hit the most vulnerable population groups the most, as it reduces their purchasing power. This can lead to an increase in social inequality, which further burdens the budget through an increase in the need for social benefits. Therefore, it is essential to establish a balance between fiscal stability and social justice.

Finally, this research indicates the need for detailed analyzes and evaluations of the effects of these measures. It is necessary to develop strategies that will enable stable growth of public revenues, while at the same time supporting economic development. Taking into account all aspects, it is necessary to establish a long-term fiscal policy that will ensure the sustainability of the budget and support economic stability in the country.

LITERATURE

1. Bird, R., M., & Gendron, P. (2007) The VAT in Developing and Transitional Countries. International Monetary Fund, Washington, 1-40.
2. Blinder, A. (2013) Fiscal Policy. Oxford University Press, Oxford, 45.
3. Dodge, D. (2020) Public Finance in Canada. University of Toronto Press, 90.
4. European Commission (2020) Tax Report, Brisel, 12.
5. Government of BiH (2024). Budget of the Federation of BiH. Accessed 7. 11. 2024. from <https://www.uino.gov.ba/portal/sr/%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d0%b8%d1%81%d1%82%d0%b8%d0%ba%d0%b0/>
6. Jaitley, A. (2017) GST in India: A Comprehensive Guide. Oxford University Press, New Delphy, 25.
7. Mazzucato, M. (2019) The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths. London, 78.
8. Matsumoto, T. (2021) Tax policy in Japan: Challenges and Reforms. Tokyo, 132.
9. Ministry of Finance of the Republic of Serbia (2024). Macroeconomic and fiscal data. Accessed 30. 10. 2024. from <https://www.mfin.gov.rs/dokumenti2/makroekonomski-i-fiskalni-podaci>
10. Ministry of Finance of Montenegro (2024). Annual Report. Accessed 9. 11. 2024. from <https://www.gov.me/dokumenta/5e31eb10-d54a-4c63-a427-b5ee380b5034>
11. Ministry of Finance of North Macedonia (2024). Economic Policy and Development - Basic Indicators. Accessed 15. 11. 2024. from <https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2021/10/%D0%A4%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0.pdf>
12. Ministry of Finance of Albania (2024). Economic Program Reports - Annual Budgets. Accessed 13. 11. 2024. from <https://financa.gov.al/buxheti-ne-vite/>
13. Moscovici, P. (2018) European Tax Policy: Towards a Common Approach. European Commisiion, Brisel, 45.
14. Musgrave, R., A. (1959) The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy. McGraw-Hill, New York, 1-15.
15. OECD. (2021) Tax Policy Studies: Consumption Tax Trends 2021. Paris, France, 15-20.

16. OECD. (2021) Consumption Tax Trends. Paris, 20-30.
17. Piketty, T. (2014) Capital in the Twenty-First Century. Belknap press, Cambridge, 315.
18. Rosen, H., S., & Gayer, A. (2010) Public finance (10th edition). McGraw-Hill Education, New York, 320-350.
19. Stiglitz, J., E. (2003) The Economies of the Public Sector. New York, 45-60.
20. Stiglitz, J., E. (2015) The Price of Inequality: How Today Divided Society Endangers Our Future. New York, 210.
21. Stiglitz, J., E. (2017) Economies. W.W. Norton & Company, New York, 320.
22. Tax Institute. (2020) The impact of Sales Tax on Business. Washington D.C., 10.

The paper was received: December 26, 2024
The paper was accepted for publication: April 9, 2025